

D

evletin Finansallaşması: Avro Bölgesi Krizi ve Yunanistan Örneği

Ali Rıza Güngen

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Özet

Devletin finansallaşması, yasal değişiklikler ve mali reformları uluslararası uzlaşımın uzantısı olarak ve/veya uluslararası finansal bütünleşme için önemli adımlar şeklinde sunarak ve ekonomik politika yapımını siyasal mücadeleden ayırarak ve/veya ekonomi yönetimini teknik bir mesele biçiminde göstererek devleti finansal sektörün bekçisi konumuna indirmektedir. Avro Bölgesi ve Yunanistan'daki borç krizi sırasında finansal sektörün kayıplarının toplumsallaştırılması ve kurallara bağlı bir mali yönetim anlayışı doğrultusunda yapılan yasal değişiklikler bu tarz bir stratejinin Avrupa ölçeğinde kriz sonrasında da yürürlükte olduğunu göstermektedir. Yunanistan'daki borç yapılandırılmaları ise, devletin bu doğrultuda yeniden dönüşümünün ve devlet müdahalesinin, yeni kamu politikaları ile krizin çözülmesini beraberinde getirmeyebileceğini ifade etmektedir. Devletin finansallaşması süreci sınıf temelli bir siyaseti ve alternatif politik önermeleri zayıflatmakta, neoliberalizmin radikalleşmesine destek olmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Finansallaşma, Devlet, Avro Bölgesi Krizi, Kamu Borcu

aliriza.gungen@omu.edu.tr

Giriş

Yunanistan’da 2011’deki borç takası ve takip eden kemer sıkma politikaları sonrasında, kamu harcamalarında ciddi kesintiler öngörülmesine rağmen bunların da borç çevrimini sürdürmeye yetmeyebileceği anlaşıldığında ilginç bir olay yaşandı. Süregiden gösteri dalgası zamanın Yunan başbakanı Papandreu’yu Avrupa Birliği (AB), Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) baskılarına karşın yeni önlemler paketini referanduma götürmeye itmişti. Ancak Syntagma meydanındaki gösterilerin gücünün yetmediğini Troyka (Avrupa Komisyonu, AMB ve IMF) ve uluslararası baskı kısa bir zamanda gerçekleştirdi ve deyim yerindeyse Papandreu’yu koltuğundan ederek bir teknokrat olan Papademos liderliğinde yeni bir birlik hükümetinin oluşumuna yol açtı. Bu arka planda değerlendirmelerde bulunan Yunan akademisyen Panagiotis Sotiris (2011) bu “uluslararası darbe” karşısında halk egemenliğini savunmayı vurguluyor, halk kavramını sınıfsal temeller üzerinden yeniden tanımlayarak bir ortak çıkar anlayışına uzanmanın gerekliliğini belirtiyordu:

Kapitalist yönetişimin post-demokratik ve post-hegemonik bir formuna geçiyoruz ki “kalıcı hale gelen ekonomik acil durum” çağrısı güncel olarak politika tercihlerinin tartışılmasını engelliyor ve siyaseti basitçe piyasa taleplerine yenilen bir “oto-pilot” süreç olarak sunuyor.

Bu nedenle, halk adına egemenliği geri istemek ve radikal bir politik alternatif talep etmek ciddi bir sınıf karakteri taşır ve özünde enternasyonalisttir. Bu, borçları ödemeyi reddetmek veya Euro bölgesinden çıkmak ve kapitalist olmayan toplumsal biçimleri deneyimlemek gibi kritik adımlar atarak toplumsal formasyonlar ve sermayenin uluslararasılaşmış toplumsal şiddeti arasındaki bağlantıyı koparma çabasını temsil eder.

Sotiris’in “halk” kavramını emek gücünü satarak yaşamını sürdürmek zorunda olan insan topluluğuna atıfla yeniden tanımlama çağrısı radikal siyaset felsefesinden beslenerek alternatif bir politika inşasını dert edinmiş radikal akademisyenler arasında uzunca bir süredir varlığını devam ettiren bir geleneğin uzantısı. Bu yeniden tanımlamanın üzerine yerleştirileceği ortaklık aynı zamanda bir kamusal alternatifin yaratılması ve eşitlik ve adalet temelli politikaların bazen devlet eliyle bazen de halk inisiyatifleri aracılığıyla hayata geçirilmesini arzuluyor. Ancak bu alternatiflerin yaratılması ve uygulanması arasındaki geniş boşluk söylemsel aktivizmin dışında doldurulamıyor. Bu durumun, 20. yy. sonu ve 21.yy. başında ulus-devlet tabiiyetindeki bireylerin ve devlet katındaki politika yapıcılarının benimsedikleri konumların maddi ve düşünsel zemininde gerçekleşen değişimlerle ilişkili olduğu belirtilebilir. Başka bir ifadeyle neoliberalizm sınıfsal aidiyet ve sınıf siyasetini olduğu kadar kamusal alternatifleri de şeytanlaştırma konusunda büyük bir marifet sergilemektedir. Küresel siyasal iktisadi krizler ve yeniden düzenleme girişimleri hem daha önce neoliberal dönüşüm sürecinde yararlanılan alet çantasındaki kavramsal araçlar kullanılarak anlamlandırılmakta hem de bu dönüşümün kendisi alternatif kamusalılık veya sınıf siyaseti peşinde koşan toplumsal hareketleri ve siyasal grupları soluksuz bırakacak kadar acımasız bir baskıya dayanmaktadır.

**Finansallaşma ve
Yeniden Yapılanma
Süreci: Devletin
Finansallaşması**

Bu çalışma söz konusu dönüşümün 2007-2009 kredi çöküşü ve uluslararası finansal kriz sonrasındaki bir kesitine, Avro Bölgesi krizine ve Yunanistan örneğine finansallaşma yazını ile diyaloga girdikten sonra odaklanarak iki amaca hizmet etmeye çalışacak. Birincisi finansallaşma tartışmasındaki temel bir eksikliğin giderilmesine yönelik bir uğraş: finansallaşma sürecini ve tepkileri devlet üzerinden düşünmek. İkincisi ise Avro bölgesi krizi ve Yunanistan örneğini “devletin finansallaşması” kavramı üzerinden değerlendirerek krize verilen tepkileri anlaşılır kılmak. Bu sayede neoliberalizmin kamusalallığa ve ortak çıkarları ileri süren yaklaşımlara yönelik saldırısına soyut ve söylemsel düzlemde kalan kamu yararı, kamusal çıkar, halk egemenliği üzerinden karşı koymanın kendisinin yetersiz kaldığını ve başka muğlaklıklar yarattığını ortaya koymak. Giriş bölümünü takip eden bölümde kısaca finansallaşma çalışmalarının sorunlarına yer verildikten sonra devletin finansallaşması kavramı üzerinde durulacak. Üçüncü bölüm Avro krizinin kısa bir değerlendirmesini sunarken, dördüncü bölüm bu kriz boyunca Yunanistan’da borç çevrimi sorunu ve 2011-2012 kamu borcu operasyonlarını kuramsal tartışma ışığında değerlendirecek. Sonuç bölümü ise çalışmayı özetleyerek bulgularını toplu bir şekilde aktaracak.

Kısaca finansal işlemlerin ve finansal piyasa aktörlerinin ekonomi için artan önemini anlatan finansallaşma kavramı son otuz yılda özellikle erken kapitalistleşen, gelişmiş kapitalist olarak da isimlendirilen, ülkelerdeki dönüşümü nitelikle için kullanılmaktadır. Aslında finansallaşma süreci sadece erken kapitalistleşen ülkelerde gözlenmemekte, farklı ülke ve bölgelerde farklı biçimlerde deneyimlenmektedir (Güngen 2010). Bu farklılık, finansal işlemlerin artan önemi, finansal aracılık faaliyetinin ekonomide ağırlığını artırması ve bir bütün olarak finansal işlemlerin ekonomiyi hâkimiyeti altına almasının tek bir biçim altında gerçekleşmediğini ifade etmektedir. Bu genel vurguya karşın finansallaşmanın getirisinin farklı ülke ve bölgelerde oldukça benzer olduğunu vurgulamak gereklidir.¹ Finansal piyasalar ve işlemler sermaye birikimi için işlevselken, en önemli kaygının finansal sözleşmeler aracılığıyla yüksek getiri elde etmek olduğu bir atmosfer yeni üretken yatırımların altını oyarak Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) artış oranlarına olumsuz etkide bulunur. Buna ek olarak finansallaşma daha fazla ekonomik kriz ve canlanma-çöküş çevriminin yaşanmasına neden olur. Finansal inovasyonların ve araçların baş döndürücü gelişimi para-sermaye sahipleri için yeni fırsatlar sunarken ekonomiyi finansal piyasaların gel-gitlerine ve istikrarsızlığına mahkûm eder.

Erken kapitalistleşen ülkelerde borsaların yükselmesine ya da GSYH artışına dair olumlu beklenti akışı üzerinden biçimlendirilen ekonomik faaliyetin, geç kapitalistleşen ülkelerde ise hem yeni yatırımlar hem de borç çevrimi için sermaye girişine olan bağımlılığın aslında toplum için neyin iyi olduğuna dair kavrayışımızı da değiştirmesi söz konusudur. Alternatif yoksunluğu yanı sıra serbest piyasaya duyulan inanç ve finansal verimlilik dogmasının ahlaki ve entelektüel anlamda iyinin tanımını biçimlendirmekte olduğu bu dönemde hegemonik piyasa söylemi piyasa, özgürlük, kaynakların verimli tahsisi,

¹ Finansallaşmaya ilişkin stilize bulgulara dair bk. Epstein (2005). Türkiye bağlamında bir tartışma için bk. Türel (2009).

finansal açıklık ve derinleşme, büyüme ve refah arasında kurulan bir denklik zincirine dayanmaktadır denilebilir. Bu tarz bir zincir aracılığıyla parasalcı siyaset yapıcıları ve neoliberalizmin savunucuları finansal sektörü hem bir disipline edici güç olarak hem de büyümeyi sağlayacak anahtar unsur olarak sunmaktadırlar. Kamusal çıkar ve finansal sektörün çıkarları arasında kurulan bu özdeşlik finansal serbestleşme ve mali sektör reformunun ekonomik krizleri engellediği ya da etkilerini hafiflettiği algısını yaratabildiği ölçüde etkili olmaktadır.²²

Ancak 20. yüzyılın son çeyreği ve 21 yüzyılın ilk on yılı dikkate alındığında şaşırtıcı olan, sık yaşanan krizler ve mütemadiyen devam eden finansal piyasalardaki oynaklığın bahsedilen özdeşliğe yakın zamandaki uluslararası finansal krize kadar ciddi bir zarar vermemiş olmasıdır. Uluslararası finansal kurumlar ve sermaye grupları tarafından savunulan piyasa yönelimli reformların finansın nüfuz edici gücü (bireysel çıkarın da finansal reform ve bütünleşmeye bağlanması) ve neoliberalizmin hegemonyası olarak adlandırılabilir. Finansal sektörün büyümesi ve ekonominin finansal sektör temsilcilerinin kararlarına artan oranda bağımlı hale gelmesinin olumlu gelişmeler olarak nitelendiği bir bağlamın yaratılması ve kamu çıkarının tanımının bu şekilde yapılabilmesi piyasa dogmatizmine karşı muhalefetin tasfiye edilmesi ya da tepkilerin mas edilmesini ve devletin bu doğrultuda yapılandırılmasını gerektirir (Saad-Filho 2009). Bu aynı zamanda piyasanın kendinden menkul, katılımcılarına fırsatlar sunan ve kendi kendini düzenleyen bir alan olduğu düşüncesinden beslenir. Finansallaşma finansal etkinliğin piyasanın doğal uzantısı ve kapitalist piyasanın da insanların karşılıklı eylemlerinin doğal sonucu olarak kabulünden beslenir. Bu doğallaştırmacı yorum finansal krizleri geçici arazlar ya da düzeltme mekanizmaları olarak resmetmektedir. Bir kez kamu refahının ve ekonomik büyümenin dizginlenmemiş piyasa güçleri aracılığıyla sağlanacağı kabul edildi mi piyasayı yüceltmeyen politika seçenekleri marjinalleşir ve politik manevra alanı buharlaşır.

Geç 20. yüzyıl finansallaşması bu hattı takip etmiş ve piyasanın kendini düzenleyen bir alan olduğu kabulü üzerinde yükselmiştir. Finansallaşma literatürü bağlamında kapitalist üretim tarzına mahsus genel eğilimler ve toplumsal üretim ilişkilerinin çelişik karakteri kadar finansın yükselişinin zararlı sonuçları da ele alınmaktadır. Bu literatüre daha ziyade iki noktada eleştiri yöneltmek mümkün görünmektedir.³ Birinci nokta çevre ekonomilerde ya da geç kapitalistleşen ülkelerde özellikle 1990'lardan bu yana yaşanan dönüşümün ikincil konumda ele alınmasıdır. Anglo-Sakson ekonomiler ve merkez kapitalist ülkelere

² Kamusal çıkar ya da kamu yararı kavramları hiçbir zaman tarafsız ya da masum kavramlar olmamışlardır. Ancak Kişisel çıkar ve kar hırsı karşısında insanların refah ve mutluluklarını arttıracak ya da temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak bir kamu yararı anlayışı birçok siyasal ve hukuki düzenlemede bir atıf noktası teşkil etmektedir. Politika yapım süreçlerinde kamu yararının tanımı zaman içinde değişmekte ve finansallaşma döneminde bu tanım ağırlıklı olarak sermayenin genişleyen yeniden üretiminde finansal uğrakların önemi sabit alınarak yapılmaktadır.

³ Daha kapsamlı bir tarama ve eleştiri için bk. Güngen (2010).

odaklanmanın basit bir açıklaması şu şekilde verilebilir. Bu ekonomilerde finansal sektörün gelişkinliği ve gücü aşırı boyutlara varmıştır; finansal olmayan şirketlerin yatırım tercihleri de bunlarla finansal şirketler arasındaki ayrımın irdelenmesini gerektirecek kadar finansal alana yönelmiştir. Ekonomide finansal aracılık faaliyeti önemli bir yer kaplamakta, bu gelişmeye yalpalayan GSYH büyüme oranları eşlik etmektedir. Buna karşın geç kapitalistleşen ülkeler ve daha ziyade “yükselen piyasalar” olarak adlandırılan ülkelerde GSYH büyüme oranları son on yıl bağlamında muazzam bir performansı işaret etmektedir. Ancak bu geç kapitalistleşen ülkelerdeki dönüşümün görmezden gelinmesinin mazeretini teşkil etmemelidir. Eğer küresel ekonomi, ulusal ekonomiler demeti şeklinde ele alınamayacaksa, o zaman erken kapitalistleşen ülkelerde finansallaşma eğiliminin geç kapitalistleşen ülkelerdeki ekonomik faaliyet ve daha genel olarak devlet-piyasa ilişkilerini biçimlendirici etkide bulunacağına altını çizmek gereklidir. Bu bileşik gelişmeye karşın “çevresel finansallaşma” (Becker, vd. 2010; Becker ve Jager 2012) Anglo-Sakson finansallaşmasından farklı tezahür etmekte, daha ziyade yüksek faiz oranları ve sermaye hareketlerinin yarattığı dengesizlikler aracılığıyla üretken kapasitenin altının oyulması söz konusu olmaktadır.⁴

İkinci unsur finansallaşma sürecinde devletin rolü ile ilgilidir. Finansallaşma literatürü, bugüne kadar, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki stilize bulguların analizine devletin yeniden yapılandırılmasına dair bir tartışmayı eklemeyi gerekli görmemiştir. Uluslararası siyaset iktisat yazınında eleştirel çalışmaların azlığı, disiplinler arası çalışma vurgusu eksikliği gibi nedenlere atfedilebilecek bu durum çelişkilerin kapsanması için devlet müdahalesinin önemini görmezden gelme ve devletin rolünün ayrıntılı bir tartışmasına gereksinim duymama sonucunu doğurmaktadır. Oysa devlet, ve devletin yeniden yapılandırılması, örneğin geç kapitalistleşen ülkelerde sadece sermaye girişlerinin devamı için değil aynı zamanda finansal piyasanın derinleşmesi ve finansal serbestleşme ve birikimin finansallaşması sürecinde açığa çıkan çelişkilerle baş etmek için de devreye sokulmuştur.

Böyle bir kavramsal tartışma ve bir çerçeve denemesi iki noktada ön açıcı olmayı vaat etmektedir: Birincisi erken kapitalistleşen ülkelerde finansallaşma süreci türev piyasalar ve borsalar üzerinden yol alırken geç kapitalistleşen ülkelerde kamu borç kağıtları ve

⁴ Türkiye devletin finansal derinleşmenin öncüsü olmaya soyunduğu ve finansal sektörün kayıplarının toplumsallaştırıldığı bir model teşkil etmektedir. Türkiye’de devlet finansal varlıkların GSYH’ye oranı artarken ve finansal aracılık faaliyeti giderek ekonomide önemli bir pay kaplarken aynı zamanda yeniden yapılandırılmıştır. Türkiye örneğinin de içlerine yerleştirilebileceği geç kapitalistleşen ülkelerde finansallaşmanın borsanın yükselişinden ziyade enflasyon karşıtı mücadele adına reformlar ve sermaye girişini canlı tutmak üzere yüksek faizle birlikte yol aldığı ifade edilebilir. Sonuç kamu sektörünün ciddi bir borç yükü altına girmesi olmuş (Becker, vd. 2010) ve finansal piyasalarda kamu borç kağıtları önemli bir yer işgal etmiştir. Geç kapitalistleşen ülkelerde yüksek faiz oranları, artan dış borç, yerli paranın aşırı değerlenmesi ve sermaye girişlerine olan artan bağımlılık üretken yatırımın altını oyan “çevresel finansallaşmanın” ana unsurlarını oluşturmuşlardır. Ancak geç kapitalistleşen ülke örnekleri arasında da kurumsal konfigürasyon ve finansal piyasa düzenlemelerine bağlı önemli farklıklar gözlemlenebilir.

kamu borç piyasası daha fazla önem arz edebilmiştir. Finansal piyasaların derinleşmesi yönlü devlet müdahalesi de dikkate alındığında geç kapitalistleşen birçok ülkede faiz getiren sermaye biçiminin daha ön planda olduğu bir finansallaşmanın bizzat devlet öncülüğünde başladığını söylemek mümkün görünmektedir. İkincisi her iki ülke grubunda da finansal getirinin meşruiyetini destekleyecek bir yasal zeminin oluşturulması ve kriz ya da istikrarsızlık koşullarında finansal sektörün kayıplarının toplumsallaştırılması devlet eliyle gerçekleştirilmektedir. Bu bize kamusal çıkarın finansal sektörün çıkarlarıyla özdeşleştirildiği bir dönemin devlet biçiminin tanımlanması gerekliliğini ifade etmelidir.

Bu vurgular bir açıklayan olarak devlet ve siyasal kurumları çözümlenmeye katmanın da ötesinde eleştirel bir perspektiften finansallaşma sürecinde devlet müdahalesinin kavramsallaştırılması yönünde bir çabanın önemine işaret etmektedir. Aynı zamanda eşitsizliğin hüküm sürdüğü bir sivil toplum alanının karşısında siyasal ve hukuksal eşitlik üzerinden tanımlanan modern devletin, toplumsal eşitsizliğin yeniden üretiminde bizzat eşitlerin değişim alanı görüntüsü sunan piyasa ile içsel ilişkisinin finansallaşma sürecinde kazandığı yeni boyutlarla birlikte ele alınması gerekmektedir.

1970'lerden bugüne uzanan eleştirel devlet tartışmasına katkıda bulunanların çalışmaları izlenerek şu vurgularda bulunulabilir: Kapitalist devletin müdahalesi toplumun geleceğe dair beklentisini biçimlendirmek bağlamında da önemlidir. Devletin finansal sektörle olan ilişkilerinin finansallaşma sürecinde yeniden biçimlendirilmesi, sektörün sadece üretim ve refah artışı için değil aynı zamanda bütün bir ekonominin varlığı açısından da hayati bir önemi haiz olduğu düşüncesine dayanmıştır. Finansal sektörün aşırı büyümesinin üretken yatırımın altını oyup finansal istikrarsızlık olasılığını güçlendirmesine karşın kamusal çıkarın finansal sektör çıkarlarıyla özdeşleştirilmesi neoliberalizmin başarısı olarak sayılmalıdır. Parasal disiplinin devlet katında içselleştirilmesi, politika yapım süreçlerinde finansal piyasaların ve sektör temsilcilerinin her zamankinden daha fazla önem arz etmesi gibi dönüşümler ve kredi piyasasını canlandırmak için finansal sektörün kayıplarının toplumsallaştırılması için atılan adımlarda belirginleşen devletin yeniden yapılanma sürecine kısaca devletin finansallaşması adı verilebilir. Bu tarz bir yeniden yapılanma finansal seçkinler, devlet yöneticileri ve sermaye grupları tarafından desteklenmekte ve bir mücadele konusu olmayı sürdürmektedir.

Devletin finansallaşması terimi örneğin Saad-Filho (2009) tarafından daha genel bir bağlamda neoliberal dönemde devlet müdahalesini betimlemek için kullanılmıştır. Özellikle neoliberalizmin devlet biçimi şeklinde özetlenebilecek bu tanımlamada Saad-Filho (2009, 253-254) devletin finansallaşmasının neoliberalizmin yeniden üretimi için olmazsa olmaz olduğunu belirtmektedir:

İlkin, sadece devlet sermaye kaynakları üzerindeki denetimin finansal kurumlara devri mücadelesine öncülük edebilir ve neoliberal geçişi rasyonalize edebilir. İkincisi, siyasal olarak devlet neoliberal geçişi destekleyecek kurumsal platformu sunmalıdır, çünkü bu geçiş önemli yasal ve düzenleyici değişiklikler üzerine dayandırılmıştır ve uzun bir süre için hoşnutsuzluğun baskılanmasına gereksinim duyar. Üçüncüsü ekonomik olarak devlet sınai ve finansal sermayeyi kapsayan

yeni kurumsal yapı ve ekonominin finansallaşmasının pekişmesini çeşitli teşvikler aracılığıyla destekler. Bunlar devletin kendisinin artan sayıda kamu politikası alanında giderek finansal piyasa süreçlerine ve standartlarına dayanmasını içermektedir.⁵

Foster ve Hollemann (2010) ise başka bir gelenekten beslenerek (C.W. Mills ve G. Domhoff'un II. Dünya Savaşı sonrası Birleşik Devletler üzerinden geliştirdikleri "iktidar seçkinleri" yaklaşımı) devletin finansallaşmasını finansal sektörle organik bağı olan yöneticilerin devletin üst kademelerinde görev alması ve "devlet iktidarının koridorlarına finansal seçkinlerin nüfuzu" olarak algılamaktadır. Barack Obama'nın başkanlığı döneminde özellikle Hazine Bakanlığı ve ekonominin kilit noktalarındaki yöneticilerin büyük ölçüde finansal şirketlerden devşirilmesine hem ABD hükümetinin geliştirdiği politika tepkilerini hem de finansal yoğunlaşma düzeyinin devlet katındaki yansımalarını açıklamak için atıfta bulunmaktadır.

İster ilişkisel bir analiz isterse seçkin kuramından beslenen bir çözümleme olsun aslında sermaye birikim sürecindeki dönüşümün devlet katındaki yansımaları ve devlet müdahalesi aracılığıyla çelişkilerin geçici bir süreyle bertaraf edilmesi ya da daha yoğunlaşması bu kavram üzerinden dönen tartışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bilindiği üzere sermaye birikiminin finansallaşması iki temel olgu nedeniyle çelişik bir görünüm sergilemektedir: Bir yandan finansal sektörün gelişmesi üretim alanındaki dönüşüm ve ihtiyaçlarla ilişkilidir. Sermayenin harekete geçirilmesi aracılığıyla finansallaşma sermaye gruplarının riski minimize etmesine ve üretim alanındaki sorunlara geçici çözümler getirmesine yardımcı olur. Öte yandan finansallaşmış birikim görünürde üretken etkinliğe bağlı olmayan bir getiri alanının varlığını imler. Gelecekteki nakit akışları üzerinde hak iddiasını simgeleyen finansal varlıklar ve kalın türev sözleşmelerinin birikimi sermaye gruplarının finansal yatırım aracılığıyla önemli getiriler elde etmesini sağlar ve ekonomideki gelişmelere ve üretimin sorunlarına dair bir "kayıtsızlık desisesi" (Wigan 2009) yaratır.⁶

Devlet müdahalesiyle bu çelişkinin üstesinden ancak geçici olarak gelinebilir. Geç kapitalistleşen ülkelerde finansallaşma örnekleri göz önünde bulundurulduğunda devletin sermaye piyasasının derinleşmesi ve sermaye girişlerinin sağlanması için müdahalesinin ve dönüşümünün önemi açıktır. Devlet müdahalesi aslında daha önceki mücadelelerin ürünü olarak bir stratejinin-yönelimin takip edilmesidir. Hegemonik formüllerin başarısı, belirli strateji ve yönelimlerin bir bütün olarak muhayyel cemaatin yararınaymış gibi sunulmasına bağlıdır. Başka bir ifadeyle hakim toplumsal grupların ahlaki ve entelektüel önderliği devletin muhayyel cemaatin çıkar ve iradesinin vücut bulduğu varlık olarak resmedilmesi aracılığıyla sağlanmaktadır.

⁵ Çeviri yazara ait.

⁶ Finansallaşma kavramının popüler kullanımı dar anlamıyla sermayenin üretim faaliyetinden çekilmesi ya da üretimden kopuşa vurgu yapmakta ve bu hataya dayanan kullanımlar kavramsal muğlaklığı desteklemektedir.

Avro Bölgesi Krizi ve Mali Kural Tepkisi

Devletin finansallaşması, yasal değişiklikler ve mali reformları uluslararası uzlaşının uzantısı olarak ve/veya uluslararası finansal bütünleşme için önemli adımlar şeklinde sunarak (devletin uluslararasılaşması) ve ekonomik politika yapımını siyasal mücadeleden ayırarak ve/veya ekonomi yönetimini teknik bir mesele biçiminde göstererek (ekonomi yönetiminin siyaset dışlaştırılması) devleti finansal sektörün bekçisi konumuna indirmektedir.⁷ Aslında devlet bir “yanıltıcı müşterek çıkar” (Marks’tan aktaran Burnham 2001) adına hareket etmeye, finansal inovasyonları GSYH büyümesi emrine amade edecek düzenlemeleri yapmak için finansal piyasa temsilcileriyle çalışmaya ve kriz zamanlarında finansal sektörü kurtarmaya çağrılmaktadır.

Kredi çöküşü ve onu takip eden küresel finansal kriz GSYH büyüme oranlarında ciddi düşürlere hatta bazı ülke ekonomilerinin resesyona girmesine neden oldu. Küresel hâsıla 2009 yılında % 1,1 oranında azaldı. OECD ülkelerinde hâsıla düşüşü % 3,6 iken bu oran Avro bölgesinde % 4,3’e çıktı. Avro bölgesinde takip eden iki yıldaki zayıf toparlanma yerini 2012’de borç krizi gölgesinde tekrar resesyona bıraktı.⁸ Küresel finansal krizin Avro bölgesinde başlayan bir borç krizine dönüşmesinde iki etken birlikte rol oynadı. Birincisi oranları değişmekle birlikte birçok ülkenin mali kurtarma paketleri aracılığıyla ekonomiyi destekleme girişimlerinin, ekonomik daralma nedeniyle devlet gelirlerin de düşüş yaşandığı bir dönemde bütçe ve borç piyasası üzerinde yarattığı baskı olarak özetlenebilir. İkincisi ve daha ziyade Avrupa’nın çeperinde yer alan ülkeler için geçerli olan etkense kredi piyasasındaki daralma sonucu görece yüksek kamu borcu /GSYH oranına sahip olan ve/veya rekabet gücü sınırlı ülkelerin kamu borç çevrimi açısından sorun yaşamaya başlamalarıydı. Bu bağlama Avro bölgesi krizi küresel finansal krizin bir uzantısı olarak biçimlendi ve çevre ülkelerin temerrüt durumuna düşmesi ihtimali ile birlikte hem Avro’nun hem de Avrupa Birliği’nin geleceği üzerine tartışmaların daha da alevlenmesine vesile oldu.⁹

Overbeek’in (2012) belirttiği üzere Avro bölgesi krizinin nedenleri Avrupa ekonomilerindeki finansallaşma eğiliminde de tespit edilebilir.¹⁰ Bunun yanı sıra parasal birliğin tasarımından

⁷ Devletin uluslararasılaşması (Cox 1987; Panitch 1994) ve siyaset dışlaştırma (Burnham 1999; 2001) terimlerinin kullanılmasının literatür içindeki tartışmadan beslenen nedenleri bulunmaktadır. Kredi çöküşü ve Avro bölgesi krizinin gösterdiği üzere harcama kesintileri, kemer sıkma politikaları ve emeğin denetimi konusundaki neoliberal uluslararası uzlaşma finansal piyasaların denetlenmesi alanına ya da krizlerin etkisinin kontrol altında tutulabilmesine yönelik önlemlerin geliştirilmesine uzanmamaktadır. Bu bağlamda kamu politikası formülasyonlarında finansal piyasa süreçlerine tabiiyeti vurgulamak gerekmektedir. Aynı zamanda siyaset dışlaştırma terimi, her türlü siyasetten yalıtma girişimi siyasi mücadele konusu olduğu için bir yanlış isimlendirme niteliği taşımaktadır.

⁸ OECD istatistikleri ve büyüme oranları için bkz. <http://stats.oecd.org/>

⁹ Bu tartışma büyük oranda demokrasi kavramı üzerinden yürütülürken kriz sonrası para ve maliye politikaları ile AB bütünleşme süreci arasındaki ilişki daha ön plana yerleşti. “Demokratik açık” olarak da nitelenen yönetilenlerin taleplerinin AB karar alma süreçlerinde marjinalize edilmesi olgusunun AB projesine içkin olduğu argümanı için bk. Macartney (2013).

¹⁰ Overbeek’in (2012) finansallaşma tanımı finansın bağımsızlaşmasına atıfta bulunmaktadır. Ancak bu yaklaşım finansal alanı kendinden menkul bir güç olarak göstermeye kapı araladığı

kaynaklı problemler ve Kuzey Avrupa ülkelerindeki birikim stratejisinin daha az rekabet gücüne sahip Güney Avrupa ülkelerinin altını oyması da nedenlere eklenmelidir. Özellikle son yirmi yılda ılımlı büyüme oranları karşısında Kuzey ve Merkez Avrupa ülkelerinde gerçek ücretlerin baskılanması stratejisi uygulanmıştır. Buna karşın çeperdeki ülkeler dezavantajlı kur oranları üzerinden dahil oldukları Avro bölgesinde rekabet gücü kaybı yaşamışlardır (Lapavitsas, vd. 2010). Avro bölgesindeki düşük faiz oranları Avro bölgesinde çevredeki ülkelerin daha düşük faizlerle borç alabilmesini sağlarken Avrupa bankalarının portföylerinde bu ülkelerin kamu borç kâğıtlarının önemi de artmaya başlamıştır.

Ancak bu borç artışının kendiliğinden bir borç kriziyle sonlanmayacağını belirtmek gereklidir. Avro bölgesinde hükümetlerin toplam borcu toplam hâsılanın 2010 itibarıyla % 85'ine ulaşmış olsa da tekil olarak borç oranları yine borç krizi başlangıcına bakıldığında örneğin İspanya ve İtalya gibi ülkelerde 1990'lar seviyesinde ya da onun altındadır. Overbeek'in (2012) belirttiği gibi önceden varsayılan bir kamu borç limitinin aşılması değil kredi daralması koşullarında finansal piyasalarda giderek daha fazla risk priminin kamu borç kâğıtlarını satın alanlarca Avrupa'nın çeperindeki ülkelere talep edilmesi borç sorununu derinleştirmiştir. Avro bölgesi borç krizi sırasında çevrede yer alan ülkelerin Alman tahvilleri karşısındaki getiri farkları (*spread*) önemli artışlar kaydetmiştir. Örneğin Yunanistan'ın 5 yıl vadeli tahvilleri Almanya'ninkilerden yüzde 8 daha fazla faiz getirisi barındırmak durumundadır. Bu oran kamu borcunun ortalama vadesi 7 yılı aşan ve büyük bir sanayi üreticisi konumundaki İtalya için dahi % 4'lere fırlamıştır (Overbeek 2012, 39). Bu durumun hatırlattığı gerçek borç birikiminin kendisinin verili ve net tanımlanmış bir sınırı olmadığıdır. Ancak 1970'ler sonunda Volcker şokundakine benzer bir faiz oranı artışı (Balkan 1994) ya da borç servisi gerçekleştiren ülkenin ekonomik performansına yönelik temel bir şüphe algısı borç çevrimini daha da zorlaştırmaktadır. 1980'ler başındaki Latin Amerika borç krizinde ya da 2011 ve 2012 Yunanistan borç yapılandırılmalarında olduğu gibi verili koşullar altında bu çevrimin devam edemeyeceği de anlaşılabilir. Bu koşullar altında deyim yerindeyse hedef tahtasına yerleştirilmiş ülkelerde ve bir bütün olarak Avro bölgesinde önemli reformların beklenmesi mümkündür. Yunanistan'ın borç rakamlarının tam olarak gerçeği yansıtmadığına yönelik 2009 sonundaki açıklamalar ve bunun takip eden üç yıl boyunca birçok evreye bölünebilecek bir borç krizine dönüşmesi sürecini takiben özellikle ücretler, sosyal yardımlar, emeklilik sistemleri gibi alanlarda önemli yasal değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Troyka, Avro bölgesinde borç çevrimi sorunu yaşayan ülkelere önemli mali destekler sunmuş, bunlar karşısında kemer sıkma politikaları kamu borcu ve maliye alanında belirli yasal değişiklikler, kurallara bağlanmış bir mali yönetim anlayışı ve bankacılık sektöründe reformlar gerçekleştirilmiştir.

Bu reformların yanı sıra krize verilen tepkiler ve krizin etkisini sınırlandırmak üzere alınan önlemlerden de bahsedilebilir. Bunlar arasında örneğin AMB'nin tahvil piyasalarındaki

Bu reformların yanı sıra krize verilen tepkiler ve krizin etkisini sınırlandırmak üzere alınan önlemlerden de bahsedilebilir. Bunlar arasında örneğin AMB'nin tahvil piyasalarındaki

için sorunludur. Daha önceki tartışmada da vurgulandığı üzere finansallaşma sermayenin ulusal ve uluslararası finansal piyasalarda artan hareketliliğine ve finansal aktörlerin artan gücüne denk düşmektedir. Finansal aracılık faaliyetleriyle emekçilerin ücretlerinin bir bölümünün ya da borç kâğıtları yardımıyla bir ulus-devlet sınırları içinde üretilen değer artan bir kısmının sermayeye aktarımı bu sürecin önemli bileşenleridir.

baskıyı azaltmak üzere Yunanistan, İtalya, İspanya, Portekiz ve İrlanda gibi ülkelerin tahvillerini satın alması ve uzun vadeli yeniden finansman operasyonu başlatarak İspanya'da bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde ucuz krediler temin etmesi sayılabilir. Avrupa Finansal İstikrar Fonu çeşitli makroekonomik destek programlarıyla Yunanistan, Portekiz ve İrlanda'ya 192 milyar € kredi sağlamış, Avrupa İstikrar Mekanizması da 2012 sonunda İspanya'daki yeniden yapılanma süreci için 100 milyar €'ya kadar kredi vereceğini ilan etmiştir.

Ancak bu yasal değişiklikler ve krize verilen tepkilerin ne ölçüde bir politika değişikliği teşkil ettiği tartışmalıdır. Daha ziyade son onyılların neoliberal politika gündeminin uzantısı şeklinde konumlandırılacak önlemler özellikler maliye politikası alanında kamu harcamalarının azaltılması (ücretlerin dondurulması, kamu çalışanlarının sayısının azaltılması, kamu hizmetlerinin ortadan kaldırılması) ve devlet gelirlerinin artırılması (emeklilik sistemi reformları, özelleştirmeler ve vergi reformları) doğrultusunda önlemler şeklinde formüle edilmektedir. Bu genel politika hattında atılacak adımlar bir ülkeden başka bir ülkeye karşılaşılan sorunların derecesine ve ülkenin finansal piyasalarda borçlanma olanaklarına bağlı olarak değişmektedir.

Avrupa Birliği ve Avro bölgesi devletleri açısından en önemli değişiklik yenilenmiş bir mali kuralın 2013 başından itibaren uygulanmaya konmasıdır. Bu kural 2011 yılı sonunda kabul edilen Mali Pakt ve 2012 Mart'ında 25 AB üyesi ülkenin imzaladığı İstikrar, Eşgüdüm ve Yönetişim Anlaşması (Treaty on Stability, Coordination and Governance) gereğince uygulamaya konmuştur. Daha önce uygulamada olan ancak üye devletlerin kurallarına tam anlamıyla riayet etmediği İstikrar ve Büyüme Paketi'nin (Stability and Growth Pact) kurallarını pekiştirmek, detaylandırmak ve bir yapısal açık hesaplaması üzerinden kamu harcamalarındaki kesintiyi sürekli kılmak amacı taşıyan bu düzenleme büyük oranda Yunanistan korkusunun izini taşımaktadır.

Maliye politikasının geri dönüşü olarak da nitelenen bu değişim (Arestis ve Sawyer 2010) tek başına AB anlaşmalarına dayanmamaktadır. Ancak çok taraflı bir düzenleme olarak 25 devletin bir mali kurala bağlılığının tescili önemlidir.¹¹ Yeni düzenleme gereği Maastricht kriterlerinden olan GSYH'nin % 3'ü oranında açık ve % 60'ı oranında kamu borç stoku maddeleri % 0,5'lik ve yasal olarak bağlayıcı bir yapısal açık hedefiyle desteklenmektedir. Bu yapısal açığın ölçülmesi ise bir çıktı açığına (potansiyel çıktı ile var olan çıktı arasındaki fark) ve istatistiksel varsayımlara dayalı hesaplamalara dayandırılmakta, bir uluslararası anlaşmada ilk defa bu kadar esoterik bir kavram yer bulabilmektedir (Les Economistes Atterres'ten aktaran Radice 2013).

Yapısal açık hedefi dayatması kamu harcamalarının toplum taleplerinden bağımsız olarak sürekli baskı altında tutulmasını beraberinde getirecektir. Bu bağlamda Avrupa ölçeğinde

¹¹ 2012 Mart'ında anlaşma 25 ülke tarafından imzalanmış, 2013 Ocak itibarıyla 13 ülke tarafından resmen onaylanmıştır. Avro bölgesi içinde olmayan ülkeler Avro'yu para birimi olarak kabul ettiklerinde kanuni düzenleme yapacaklardır. Anlaşma metni için Avrupa Konseyi sayfasına bakılabilir. http://european-council.europa.eu/media/639235/st00tscg26_en12.pdf

Takastan Temerrüde Borç Operasyonları ve Yunanistan Örneği

sürekli bir kemer sıkma politikası yasalasmaktadır. Krizin tekrarlanmasını engellemek için parlamentoların harcama kararı alma yetkisinin sınırlanmasının gerekli olduğu argümanı kamu için iyi ve doğru olanı finansal krizlere referansla yeniden tanımlamaktadır. Avrupa ölçeğinde “neoliberalizmin radikalleşmesi” merkezdeki sermaye fraksiyonlarıyla finansallaşmayla özdeşleştirilen finansal operasyonlardan büyük getiri elde eden grupların bir amalgamı tarafından desteklenir görünmekte, kriz sürecinde emek güçlerinin daha da zayıflamasından güç almaktadır (Becker ve Jager 2012).

Yunan borç krizi 2009 sonlarında Yunan bütçesindeki açığın düşünülenden daha fazla olduğu yorumlarıyla ilk emarelerini vermeye başladı. 2010’a ilişkin kamu açığı rakamlarının revizyonu ve kredi notunun düşürülmesini daha yüksek borçlanma maliyeti izledi. Artan kırılganlık sonucunda Avrupa Finansal İstikrar Fonu’nun 440 milyar Avro’luk kurtarma paketine karşın 2010 boyunca İrlanda ve Portekiz hedef tahtasındaki yeni ülkeler haline gelmekten kurtulamadılar. Bu ülkelere borç oranları ve kredi piyasasının durumu nedeniyle daha farklı özellikler sergilemeler de kısa zaman içinde İtalya ve İspanya’da dahil olacaktı.

Yunanistan’da 2011 yazının kurtarma paketi Yunan tahvillerinin net değerinde (net present value) % 21’lik bir düşüş öngördü. AB temsilcileri, AMB, IMF ve bankaları temsilen Uluslararası Finans Kurumu (International Institute of Finance) ile Yunan hükümeti arasında devam eden görüşmeler yeni bir Brady Planı’nın tasarlanması ile sonuçlandı (Porzecanski, yayımlanacak). Yunan tahvilleri eşdeğer ya da daha düşük değerli ve uzun vadeli tahvillerle değiştirilecekti. % 21 oranındaki indirim gelecekteki ödemeler hesaba katıldığında yatırımcılar için % 50’ye varan bir kayıp anlamına geliyordu. Bu borç takasının Yunanistan’a gereken rahatlamayı sağlayacağı, tahvil piyasasındaki azalan baskı ve kazanılan süre yardımıyla gerçekleştirilecek reformların Yunan devletinin daha fazla gelir elde etmesi ve borç çevrimini sürdürebileceği bir çerçevenin oluşması ile sonuçlanacağı umuldu. Yunanistan Avro bölgesi ülkelerden alacağı borçla yeni tahvillerin teminatı için gereken AAA notuna sahip borç kağıtlarını temin edecekti. Ancak bu operasyon beklenen sonucu doğurmadı ve Yunan tahvillerinin örneğin Alman tahvilleriyle arasındaki *spread* artmaya devam etti.

Yunanistan’da kemer sıkma önlemlerini referanduma götürmekten söz ettiği için koltuğundan edilen Papandreu’nun yerine geçen Papademos ve onun birlik hükümeti artan bir borç çevrimi sorunuyla karşılaşmıştı. Bunun bir nedeni de GSYH’de beklenenden daha sert bir düşüşün gerçekleşmesi (2011’de % 7’lik küçülme) ve ekonomideki bu daralmanın borç çevrimini daha da büyük bir sorun haline getirmesiydi. 2012 başında daha sert koşullar taşıyan bir borç takası planlandı. 130 milyar €’luk bir kurtarma paketiyle birlikte planlanan bu takasta Yunan hükümetinin çıkarmış olduğu 135 çeşit borç kağıdında net değerde % 53,5 oranında bir indirim öngörülüyordu. Hesaplamalara göre bu indirimin maliyeti yatırımcılar için % 70’lik bir kayıp demektir (Güngen 2012). 199 milyar € değerindeki borç kağıtlarının takası bir temerrütle sonuçlandı. Bunun nedeni Yunan parlamentosundan geçen ve tarihte ilk defa geriye dönük bir şekilde Kolektif Eylem Maddesi (Collective Action Clause – Yunan Tahvil Yatırımcısı Eylem Kanunu no 4050) uygulama kararı

ile yatırımcıların kendi iradeleriyle katıldığı bir takas olmaktan çıkması ve zorunlu bir yapılandırma haline dönüşmesiydi. (bk. Arellano, vd. 2012; Güngen 2012). Bu sadece ilk kez geriye dönük bir kolektif eylem maddesi uygulaması olmakla kalmıyordu. Uluslararası finansal piyasalarda anlaşma hükümlerini daha sonradan tek taraflı olarak değiştirmenin bir istisnai durum olduğu ve bunun bir daha gerçekleşmeyeceğini göstermek için Yunan yetkililerin bulduğu çare yeni tahvillerin İngiliz hukukuna tabi olarak çıkartılmasıydı.¹²

Yunan borç operasyonunun bir ironisi de bu operasyon sonucu portföylerinde Yunan tahvili tutan Yunan bankaların daha da zor duruma düşmeleri ve kapitalizasyona ihtiyaç duymalarıydı. Takas sonrasında bankaları kurtarmak için gereken fonlar kamu borç oranının tekrar yükselmesini beraberinde getirmekteydi (bk. Porzecanski, yayımlanacak). Yunan borç krizi bu bağlamda her evresinde yeni ve daha derin problemlerin ortaya çıktığı, ekonomideki şiddetli daralma karşısında siyaset yapımcıların tek çözümü kamu harcamalarında daha fazla kesinti vaat ederek yeni kredi dilimlerinin serbest bırakılmasında gördüğü bir siyasal atmosferi gözler önüne serdi. Avro Bölgesi Maliye Bakanları ve IMF toplantısı ile Yunan borcunun vadesinin uzatılması kararlaştırılırken, yeni kamu borcu / GSYH hedefi 2020 için % 124 olarak belirlendi. 2012 Aralık ayındaki yeni bir operasyonda 2016'ye kadar kamu harcamalarında 18,5 milyar €'luk bir kesintinin Yunan parlamentosunda karara bağlanmasıyla elde edilen fonlar tahvil geri satın alma operasyonu için kullanıldı. Yunanistan'ın kredi notunun seçici temerrüt seviyesine indirilmesi sonrası gerçekleşen geri satın alma operasyonu ile Yunan hükümeti belirli serilerde net değerinde % 30'a varan indirimle tahvil satın alarak toplam borcunu 20 milyar € kadar indirmeyi başardı.

AB ölçeğinde yeni mali kural uygulamalarının hayata geçmesi öncesinde Yunan borç çevrimi ve alınan önlemler ekonomik performansın zayıflığı karşısında borçlanma maliyetinin bir türlü düşürülemediğini ve buna karşılık bütçede harcamaların daha fazla kesintiye uğradığını göstermektedir. Uluslararası bono ve tahvil piyasasında çok önemli bir oyuncu konumunda olmamasına karşın Yunanistan'daki borç krizinin şiddeti, bunun iç siyaset dengelerinde yarattığı değişim ve kriz boyunca devam eden büyük toplumsal gösterilerle birlikte alınan önlemlerin sertliği nedeniyle de Yunanistan örneği Avro bölgesindeki diğer ülkelerden ayrı bir konumda görünmektedir. Buna karşın krizden çıkış doğrultusunda bir politika geliştirilememesi daha genel bir çerçeveden krize karşı verilen tepkiler bağlamında Yunanistan'ı finansallaşma ve kriz sarmalındaki diğer ülkelere benzetmektedir.

Bu süreç zarfında kamu hizmetlerinin temininde ve devlet aygıtının örgütlenmesinde bir yeniden yapılanma sürecine girilmekle birlikte devletin finansallaşması olarak nitelenebilecek bir strateji gözlenmektedir. Yunanistan'da kriz boyunca iş başındaki

¹² Wautelet (2012) bunun yol açabileceği yasal sorunlara değinmekte, Yunan otoritelerinin Kolektif Eylem Maddesi'ni uygularken AB düzenlemelerinden *Rome I*'e atıfta bulunarak kamu yararını gözetmek doğrultusunda zorunlu hükümleri uygulamama kararı alınabileceğine dair istisnaya başvurduklarını aktarmaktadır.

hükümetlerin kurtarma paketleri ve kredi dilimleri karşılığında kamu sektörünü dönüştürme girişimleri bir yandan uluslararası uzlaşının gereği olarak sunulmakta öte yandan kurallara bağlanan mali yönetim anlayışı ile harcama önceliklerinin ve kesinti kararlarının halk tarafından denetlenmesi ve değiştirilmesinin önü tıkanmaktadır. Bu dönüşüm birçok koldan yürümekte; uluslararası anlaşmalar, parlamentoda alınan kararlar ve teknokratik önlemlerle sürmektedir. Kamu borcunun çevrilebilirliğinin sağlanması ve kredi piyasasının işler kılınması amacıyla politika formülasyonu peşindeki devlet yöneticileri, kamusal çıkarı finansal sektörün işleyişiyle özdeşleştirmekte ve birçok politika alanında finansal sektörün ve ulusal ve uluslararası finansal piyasa oyuncularının beklentileri dikkate alınmaktadır. Deyim yerindeyse devletin finansallaşması sürecinde finansal piyasa oyuncusu yurttaş, portföy yöneticisi siyasi temsilci gibi kabul görmekte, yasama organı da oto-pilota bağlanmış bir onay mercii haline gelmektedir. Bu süreç zarfında Yunanistan örneği aynı zamanda kamu politikaları alanında temel değişikliklerden ziyade “idare-i maslahat” pratiğinin görülebileceğini, zira neoliberal kavram seti ile düşünen politika yapımcıların ve finansal piyasaya tabiiyeti bir amentü olarak bellemiş devlet yöneticilerinin başka bir alternatif düşünemeyeceklerini anlatmaktadır.

Yunanistan örneğinin olumsuz atıflarla kullanılması, AB ölçeğinde bir mali konsolidasyon hedefinin giderek kabul görmesi ve İstikrar, Eşgüdüm ve Yönetişim Anlaşması ile sonuçlanması aynı zamanda sınıfsal bir stratejinin ifadesidir. Radice'nin (2011; 2013) belirttiği üzere yapısal bütçe açığı hedefleri Avrupa ölçeğinde uygulanmakta olan kemer sıkma politikalarının yasalaştırılması anlamına gelmektedir. Ancak bunun da ötesinde finansal sektörün kurtarılması için uygulanan Keynesyen tarzda açık vererek harcama yapılmasının, ulusal ölçekte daha yüksek ücret ve daha fazla kamu harcaması talebine dönüşmesini engelleme girişimidir. Bizzat devlet aygıtı ve devletin dönüşümünün yaydığı beklenti, baskı araçlarının etkin kullanımıyla birlikte halk egemenliğinin sınıfsal temellerde yeniden tanımlanması girişimlerini zayıflatmakta, başka bir ifadeyle sınıf siyasetinin galebe çalmasını önünde engel teşkil etmektedir.

Sonuç Yerine

Avro Bölgesi krizi ve AB ölçeğinde krize verilen tepkiler, mali konsolidasyon hedefinin ön plana çıkarılması ve yapısal açık hesaplamasının uluslararası bir anlaşma ile teyidinde görülebileceği üzere krizin emek aleyhine çözülmesi doğrultusunda önemli adımlar olarak anlaşılmalıdır. Ancak olumsuz referans noktası olarak alınan ve aynı zamanda kemer sıkma politikalarının son versiyonun laboratuvarı olarak algılanan Yunanistan'da kamu harcamalarının sürekli kısılması zaten olumsuz ekonomik beklentileri daha da kötüleştirmiş ve borç çevrimini imkansız hale getirmiştir. Buna karşın takas ve temerrütlerle birlikte Yunanistan uzun yıllar sürecek bir neoliberal darboğaza zorlanmıştır. Kamusal yararın finansal piyasalara tabiiyetten geçtiği yönünde bir inancın yaygınlaşması ve kabulünü besleyen kapitalist devlet ve bu inanç doğrultusunda uluslararası aktörlerin yardımıyla devletin yeniden yapılandırılması kritik önem taşımaktadır. Yeniden yapılandırma tam da bu nedenle finansal piyasaların denetlenmesi alanına uzanmamaktadır. Borcun ödenmesi gerektiği yönlü argümanlar ve herhangi bir indirimin ancak borç çevriminin sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında gündeme gelebildiği 2011-2012 Yunan borç operasyonlarında görülmüştür. Bu borç operasyonları ise Avro bölgesi çapında

“neoliberalizmin radikalleşmesi” için gerekçeler oluşturmuştur.

Devletin finansallaşması bir kavram olarak finansallaşma tartışmasına devletin dâhil edilmesini ve devlet müdahalesinin bu bağlamda yeni bir gözle incelenmesini sağlayabilecektir. Bir süreç ve eğilim olarak, devletin finansallaşması temelde kamusal çıkarın finansal piyasaların çıkarıyla özdeşleştirilmesini işaret etmektedir. Bu eğilim, kısaca tekrarlayacak olursak, üç unsur üzerine inşa edilmektedir: Birinci unsur devletin parasal disiplini içselleştirecek şekilde yeniden yapılandırılması, devlet aygıtındaki kurumların bu amaç doğrultusunda performanslarının ölçülmesi ve kurumlar arası ilişkilerin finansal piyasalara tabiiyet doğrultusunda değiştirilmesidir. İkincisi finansal derinleşmeyi ya da finansallaşmayı destekleyecek yasal değişiklikler gerçekleştirilmesi ve finansallaşmış birikimi teşvik için ve/veya buradan kaynaklanan sorunlarla yine finansal mekanizmalara dayanarak baş etmeye yarayan düzenlemelerin vuku bulmasıdır. Üçüncüsü ise finansal sektörün kayıplarının her koşulda toplumsallaştırılması ve aynı zamanda finansal işlemlere dair hâkim algıya zarar gelmesini engellemektir.

Bu kuramsal tespitler ve eleştirel tartışma, ülke örnekleriyle ve devlet-piyasa ilişkilerinin belirli zamanlardaki konfigürasyonunun açıklanmasıyla birlikte ele alınmalıdır. Finansallaşma nasıl üretken alandaki gelişmelere ve rekabetin dayatmalarına karşı bir “kayıtsızlık desisesi” yaratıyorsa devletin finansallaşması da temel hak ve özgürlükler, bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması benzeri konularda devlet katındaki kayıtsızlıkları pekiştirme tehdidi taşımaktadır. Bu bağlamda politika yapım sürecinde finansal piyasalara bu kadar bel bağlanması sorunların ancak finansal piyasalara muhtu teşkil edecek şekilde ve emek aleyhine çözülmesi anlamına gelecektir. Neoliberalizmin kamusalığa, ortak çıkarlar algısına ve sınıf temelli bir siyasete karşı sürdürdüğü saldırının bünyesinde bir biçim olarak devletin finansallaşması çalışan sınıfların soyut kavramların ötesinde alternatif eylemliliklere ihtiyaç duyduğu gerçeğini bir kez daha vurgulamaktadır.

Kaynakça

- Arellano, Cristina, Juan Carlos Conesa ve Timothy J. Kehoe. 2012. Chronic sovereign debt crises in Eurozone”, *Federal Reserve Bank of Minneapolis Economic Policy Paper*, Mayıs 2012, 12-4.
- Arestis, Phillip ve Malcolm Sawyer. 2010. The return of fiscal policy”, *Journal of Post-Keynesian Economics*, 32(3), 327-346.
- Balkan, Neşecan. 1994. *Kapitalizm ve Borç Krizi*, İstanbul: Bağlam.
- Becker, J., Johannes Jager, Bernhard Leubolt ve Rudy Weissenbacher. 2010. Peripheral financialisation and vulnerability to crisis: A regulationist perspective, *Competition and Change*, 14 (3-4), 225-247.
- Becker, J. ve Johannes Jager. 2012. Integration in crisis: A regulationist perspective on the interaction of European varieties of capitalism, *Competition and Change*, 16(3), 169-187.
- Burnham, Peter. 1999. The politics of economic management in the 1990s, *New Political Economy*, 4 (1), 37-53.
- Burnham, Peter. 2001. New labour and the politics of depoliticisation. *British Journal of Politics and International Relations*, 3 (2), 127-149.

- Cox, Robert. 1987. *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History*, New York: Columbia University.
- Epstein, Gerald. 2005. Introduction: Financialization and the World economy, *Financialization and the World Economy* içinde, der. Gerald Epstein, 3-17, Cheltenham: Edward Elgar.
- Foster, John Bellamy ve Hannah Holleman. 2010. The financial power elite, *Monthly Review*, 62 (1), <http://monthlyreview.org/2010/05/01/the-financial-power-elite>
- Güngen, Ali Rıza. 2010. Finansallaşma: Sorunlu bir kavram ve verimli bir araştırma gündemi, *Praksis*, 22, 85-108.
- Güngen, Ali Rıza. 2012. Yunan borç takası utangaç temerrüde dönüştü, www.sendika.org, 19 Mart, 2012, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=43747
- Lapavistas, Costas, Annina Kaltenbrunner, Duncan Lindo, Jo Michell, Juan Pablo Paineira, Eugenia Pires, Jeff Powell, Alexis Stenfors ve Nuna Teles. 2010. Eurozone crisis: Beggar thyself and beggar thy neighbour, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12(4), 321-373.
- Macartney, Huw. 2013. The paradox of integration: European democracy and debt crisis, *Cambridge Review of International Affairs*, (post-peer review non-publisher's document) <https://www.escholar.manchester.ac.uk/api/datastream?publicationPid=uk-ac-man-scw:178694&datastreamId=POST-PEER-REVIEW-NON-PUBLISHERS.PDF>
- Overbeek, Henk. 2012. Sovereign debt crisis in Euroland: root causes and implications for European integration, *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 47(1), 30-48.
- Panitch, Leo. 1994. Globalisation and the state. *Socialist Register*, 60-94.
- Porzecanski, Arturo C. Yayınlanacak. Behind the Greek default and restructuring of 2012, *Sovereign Debt and Debt Restructuring* içinde, der. Eugenio A. Bruno, London: Globe Business.
- Radice, Hugo. 2011. Cutting government deficits: Economic science or class war? *Capital and Class*, 35 (1), 125-137.
- Radice, Hugo. 2013. Enforcing austerity in Europe: The structural deficit as a policy target, *FESSUD Seminar*, Leeds University Business School, 22 Ocak, Leeds.
- Saad-Filho, Alfredo. 2009. Neoliberalim in crisis: A Marxist analysis, *Marxism* 21, 7 (1), 247-269.
- Sotiris, Panagiotis. 2011. Yunanistan: Halk ve Halk Egemenliği Kavramlarını Yeniden Düşünmek, 8. *Historical Materialism Konferansı Spaces of Capital, Moments of Struggle*, SOAS, 10-13 Kasım, Londra (Türkçesi için <http://www.sendika.org/2011/11/yunanistan-halk-ve-halk-egemenligi-kavramlarini-yeniden-dusunmek-panagiotis-sotiris/>)
- Türel, Oktar. 2009. Türkiye ekonomisinin yeniden yapılanma sürecinde bankacılığın yeniden düzenlenmesi, 1980-2007, *Alpaslan Işıklı'ya Armağan* içinde, der. Hasan Tahsin Benli, Yıldırım Koç ve Serdar Şahinkaya, 131-168, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı.
- Wautelet, Patrick. 2012. When Rome meets Greece: Could Rome I help the Greek debt restructuring?, www.conflictoflaws.net, 21 Mayıs, <http://conflictoflaws.net/2012/when-rome-meets-greece-could-rome-i-help-the-greek-debt-restructuring/>
- Wigan, Duncan. 2009. Financialisation and derivatives: Constructing an artifice of indifference, *Competition and Change*, 13 (2), 157-172.

Abstract

Financialisation of the State: Eurozone Crisis and the Case of Greece

Financialisation of the state; based on legal changes, fiscal reforms presented as the extension of international consensus and steps to be taken for international financial integration, and the isolation of economic policy making from political struggle, is the transformation of the state into the watchman of the financial sector. The socialisation of the losses of the financial sector and legal reforms in line with the rule-based fiscal governance approach amidst the debt crisis in Greece and the Eurozone implies that such a strategy is at work on European scale in the aftermath of the credit crunch. Analysis of debt restructurings at Greece suggests that the transformation of the state in these terms, state intervention and new public policies may not result in the resolution of the crisis. Financialisation of the state weakens the search for alternatives and class-based politics while at the same time provides support for the radicalization of neoliberalism.

Keywords

Financialisation, State, Eurozone Crisis, Public Debt